

УДК 343.131:343.14

Сергій Лисаченко,*аспірант кафедри кримінального процесу**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ ПРИМУСОВІ ЗАСОБИ ОТРИМАННЯ ВІДОМОСТЕЙ ВІД ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ У КОНТЕКСТІ СВОБОДИ ВІД САМОВИКРИТТЯ ТА ПРАВА НЕ СВІДЧИТИ ПРОТИ БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ ТА ЧЛЕНІВ СІМ'Ї

У статті розглядаються окремі примусові засоби отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні. У контексті свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї досліджуються примусове освідчування та примусове відібрання зразків для експертизи. Визначено критерій, за яким необхідно визначати порушення прав і свобод під час здійснення примусових засобів отримання відомостей від особи.

Ключові слова: засоби отримання відомостей, примусове освідчування, примусове відібрання зразків, кримінальне досудове провадження, свобода від самовикриття, право на мовчання, право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї.

Постановка проблеми. Ефективне вирішення кримінально-правового конфлікту між державою та особою передбачає результативне здійснення кримінального процесу, наслідком якого повинно стати розв'язання усіх завдань кримінального досудового та судового провадження. Дієвість кримінального провадження зумовлює наявність системи якісних засобів здійснення кримінальної процесуальної діяльності. Шляхом реалізації останніх до державних органів кримінального судочинства потрапляють відомості, що мають кримінальне процесуальне значення для винесення законного та обґрунтованого рішення у кримінальному провадженні.

Серед засобів здійснення кримінальної процесуальної діяльності засоби отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні є досить важливими з точки зору забезпечення прав і свобод особи, оскільки здійснення таких засобів передбачає безпосередній контакт державних органів з особою, яка залучена до орбіти кримінального провадження за відсутності її бажання. До того ж відносини між органами кримінального судочинства та особою у перебігу реалізації засобів отримання процесуальних відомостей на досудовому провадженні відбуваються, переважно, за відсутності незалежного та безстороннього судового контролю. Це створює загрозу порушення прав і свобод особи та ризик зни-

ження ефективності одержання процесуально значимої інформації до і після занесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань. Тому дослідження системи засобів отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні є актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень. Окремі питання отримання відомостей засобами кримінальної процесуальної діяльності досліджували такі вчені, як О. А. Банчук, Р. В. Бараннік, Ю. М. Грошевий, С. Г. Волкотруб, О. В. Капліна, В. В. Король, Л. М. Лобойко, Т. І. Фулей, О. Р. Хижна, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, А. Ю. Юдківська та інші. Разом із тим вчені звертали увагу лише на загальні аспекти засобів отримання відомостей від особи у кримінальному процесі, такі засоби комплексно не досліджувалися у контексті забезпечення прав і свобод особи у кримінальному провадженні.

Метою статті є дослідження окремих примусових засобів отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні у контексті свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї. Для її досягнення треба виконати такі завдання: 1) визначити засоби одержання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні; 2) дослідити окремі примусові

ві засоби отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні в контексті свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї.

Виклад основного матеріалу. У кримінальному досудовому провадженні від особи можна отримати процесуальні відомості різними засобами. Насамперед, такими засобами є пояснення та допит, котрі у досудовій практиці кримінального провадження є найпоширенішими. Майже стосовно кожного факту одержання інформації про вчинення кримінального правопорушення органи розслідування отримують пояснення від осіб для прийняття рішення щодо внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) та початку розслідування. Попри те, що процедура та форма пояснення не регламентуються приписами КПК України, вказаний кодекс та Конституція України містять норми, котрі забезпечують свободу особи від самовикриття та її право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї (ст. 18 КПК України, ст. 63 Конституції України). Відповідно до цих правових приписів жодна особа не може бути притягнута до юридичної відповідальності за відмову від дачі пояснень щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів. Щодо будь-якої особи існує заборона застосування примусу для отримання самовикривальних пояснень та пояснень, що свідчать про причетність до вчинення кримінального правопорушення членів сім'ї та близьких родичів. Зазначені правові норми є важливими юридичним гарантіями свободи особи від самовикриття та її права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї під час отримання відомостей шляхом використання такого процесуального засобу, як пояснення.

В юридичній літературі слушно акцентується увага, що заявник ще до початку кримінального провадження може скористатися свободою від самовикриття і правом не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї, якщо його показання чи іншого роду докази можуть стати підставою для підозри, обвинувачення в учиненні кримінального правопорушення як його самого, так і його близьких родичів і членів сім'ї [1, с. 164].

Такі ж самі правові гарантії наявні у кримінальному процесуальному законодавстві України стосовно проведення допиту, що проводиться щодо багатьох осіб із різними процесуальними статусами після занесення необхідних даних до ЄРДР та початку провадження. Під час реалізації вказаного засобу одержання процесуальної інформації осо-

ба також звільняється від будь-якої відповідальності за відмову від давання показань щодо себе, сім'ї та близьких родичів. Це зумовлює процесуальне право особи, яка допитується, мовчати стосовно підозри та обвинувачення проти себе або у будь-який час ігнорувати питання, що спрямовані на викриття у вчиненні кримінального правопорушення. Крім того, жодну особу не можна будь-яким чином примушувати давати показання для формування підозри або обвинувачення щодо неї або членів її сім'ї, а також її близьких родичів.

Вказані юридичні гарантії особи щодо реалізації пояснення та допиту мають пряме відношення до ефективності доказового процесу у кримінальному досудовому провадженні. Оскільки недотримання вищезазначених забезпечувальних приписів під час отримання пояснень і показань тягне порушення прав і свобод особи, а тому недопустимість одержаних процесуальних відомостей.

Таким чином, система кримінального процесуального законодавства регламентує певні гарантії прав і свобод особи у разі використання стосовно неї таких засобів отримання відомостей, як пояснення та допит. Зокрема, положеннями КПК України для органів розслідування встановлюється правова заборона застосовувати будь-який вид примусу до особи з метою отримання відомостей, які викривають її, членів сім'ї та близьких родичів у вчиненні кримінального правопорушення.

Пояснення та допит не є єдиними засобами одержання процесуальних даних від особи у кримінальному досудовому провадженні. Під час досудового розслідування можуть реалізовуватися інші засоби отримання відомостей від особи. Слушно зазначає Р. В. Бараннік про те, що дія права особи на свободу від самовикриття, викриття членів сім'ї чи близьких родичів, крім допиту, поширюється також на інші пов'язані з ним слідчі дії, де особа дає показання чи пояснення, а саме: очну ставку; відтворення обстановки та обставин події; пред'явлення для впізнання [2, с. 15]. Під час застосування зазначених засобів органи розслідування одержують від особи процесуальну інформацію стосовно обставин вчиненого кримінального правопорушення. Тому закономірним є поширення усіх гарантій права не свідчити проти себе, рідних та близьких на перераховані засоби отримання особистих відомостей у кримінальному досудовому провадженні.

Окрім пояснення, допиту, очної ставки (одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб), відтворення обстановки та обставин події (слідчого експерименту)

та пред'явлення для впізнання, до засобів отримання відомостей від особи під час досудового розслідування доцільно віднести примусове освідчування та примусове відібрання зразків для експертизи. Причому останні засоби одержання інформації від особи за приписами кримінального процесуального законодавства можуть бути спрямовані на викриття такої особи, її рідних і близьких та здійснюватися у примусовій формі. У зв'язку з цим постає логічне питання про те, чи не обмежує кримінальна процесуальна регламентація наведених засобів отримання особистої процесуальної інформації свободу від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї.

Відповідаючи на поставлене питання, зауважимо, що той же Р. В. Бараннік на основі вивчення невербальних слідчих дій зробив висновок, що дія права особи на свободу від самовикриття, викриття членів сім'ї чи близьких родичів повинна поширюватись також на такі процесуальні дії, як: освідчування (крім випадків примусового освідчування підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, а також примусового освідчування потерпілого, коли обвинувачений або підозрюваний заявляє про це клопотання, захищаючись від обвинувачень у скоєнні насильницького злочину, висунутих потерпілим); одержання зразків для експертного дослідження (крім випадків примусового проведення цієї процесуальної дії стосовно підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, а також примусового одержання вільних та умовно-вільних зразків від свідка та потерпілого у ході обшуку та виїмки, які проводяться за вмотивованою постановою слідчого із санкції прокурора чи його заступника або за вмотивованою постановою судді) [2, с. 15-16]. Нам важко погодитися з такою позицією вченого-процесуаліста, оскільки сам по собі примус не може бути чинником подолання права особи на мовчання та права не свідчити проти рідних та близьких. Інакше шляхом простого застосування примусу можна було би порушити фундаментальну свободу від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї.

На наш погляд, відповідь на вище поставлене питання потребує аналізу практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), а саме рішення останнього «Яллох проти Німеччини» [3]. Це рішення релевантне питанню стосовно отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні з огляду на свободу від самовикриття та право на свідчити про себе. Згідно зі встановленими фактами у зазначеній справі до громадянина Яллоха був примусово

застосований блювотний засіб з метою вилучення з його шлунку пакетику з наркотиками. У цій справі ЄСПЛ зазначив, що хоча право не свідчити проти себе, передусім, стосується поваги свободи обвинуваченого зберігати мовчання під час допиту та не бути примушеним до дачі показань, Суд вже надавав цьому принципу більш широке значення у випадках, де йшлося про передачу владі речових доказів. Отже, заборона примушування до дачі показань може бути застосована і до даного розгляду. Попри те, що законодавство Німеччини надає гарантії від свавільного або неналежного використання цього засобу, заявник, користуючись правом зберігати мовчання, відмовився від попереднього медичного огляду та був підданий відповідній процедурі без всебічного дослідження його фізичної здатності перенести її. Таким чином, ЄСПЛ визнано, що використання у справі заявника доказів, здобутих за допомогою примусового застосування блювотних засобів, порушило його права не свідчити проти себе та призвело до несправедливості судового розгляду у цілому [3].

Беручи за основу вказане рішення ЄСПЛ «Яллох проти Німеччини», можна зазначити, що широке трактування Суду принципу поваги свободи особи зберігати мовчання під час допиту та не бути примушеним до дачі показань може бути використане стосовно інших засобів отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні в Україні. З огляду на нормативні приписи КПК України, слід зауважити, що правова регламентація таких засобів отримання процесуальної інформації від особи, як примусове освідчування та примусове відібрання зразків для експертизи, може обмежувати свободу від самовикриття або право не свідчити проти себе. Тому що у ході здійснення наведених заходів від особи одержуються відомості у тому числі у примусовому порядку, що можуть бути реалізовані проти цієї особи, членів її сім'ї або близьких родичів.

У вказаному контексті не можна не погодитися з А. Ю. Юдківською, яка вважає, що привілей проти самообвинувачення не обмежений тільки усними свідченнями, він є ширшим за право зберігати мовчання [4, с. 141]. Незважаючи на наявність у особи права на мовчання та права не свідчити проти себе, членів сім'ї та близьких родичів, органи розслідування уповноважені застосовувати примус з метою виявлення на тілі особи слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет (ч. 3 ст. 241 КПК України) для встановлення та притягнення винної особи до кримінальної відповідальності. Тобто особа, яка піддається примусовому

освідуванню, може свідчити проти себе та своїх близьких, тим самим викриваючи себе та рідних у вчиненні кримінального правопорушення.

Також діяльність, спрямована на самовикриття та надання свідчень особою проти членів сім'ї або близьких родичів, може охоплюватися примусовим відібранням у особи біологічних зразків для експертизи (ч. 3 ст. 245 КПК України). Надання особою останніх для експертного дослідження не виключає подальше її визнання або її близьких родичів винними у вчиненні кримінального правопорушення та призначення кримінального покарання. Навпаки, через примусове здійснення зазначеного засобу отримання інформації органи розслідування отримують потрібні дані для призначення спеціального дослідження, результати котрого можуть потім ефективно використати для притягнення вищевказаних осіб до кримінальної відповідальності. І це відбувається незважаючи на існування в особи фундаментального права на мовчання щодо себе та своїх рідних.

Отже, розгляд змісту правових приписів ч. 3 ст. 241 КПК України та ч. 3 ст. 245 КПК України щодо примусового освідування та примусового відібрання біологічних зразків для експертизи крізь призму права на мовчання та не свідчити проти себе, близьких родичів та членів сім'ї зумовлює припущення, що вказані кримінальні процесуальні норми суперечать ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у частині нормативного регулювання права на справедливий суд.

Окремі питання у наведених аспектах вже порушувалися в юридичній літературі. Так, О. М. Дячок зазначає, що проблемою правової регламентації, що стосується проведення експертизи під час кримінального провадження, може бути положення ч. 3 ст. 245 КПК України щодо можливості примусового відібрання біологічних зразків для здійснення експертного дослідження. З огляду на зміст рішення Європейського суду «Яллох проти Німеччини», примусове відібрання біологічних зразків для проведення експертного дослідження може бути розцінене як порушення права не свідчити проти себе, яке може привести до порушення права на справедливий суд [5, с. 280].

Погоджуючись із логічною побудовою аргументації щодо проблеми правової регламентації засобів примусового отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні, зокрема примусового відібрання біологічних зразків, ми ставимо питання стосовно можливостей органів розслідування гарантування державних інтересів у досудових стадіях кримінально-

го процесу. Якщо право особи на мовчання щодо себе та рідних обумовлює неможливість примусового здійснення всіх засобів отримання особистої інформації у досудовому провадженні, то як тоді органам розслідування забезпечувати публічні інтереси, що вимагають захист особи та членів суспільства від кримінальних правопорушень та їх наслідків?

Відомості, що отримуються від особи у кримінальному досудовому провадженні, становлять великий обсяг процесуальної інформації, на якій ґрунтуються проміжні, а після судової перевірки – остаточні рішення у кримінальному процесі. Позбавлення органів розслідування цих засобів, зокрема використання примусової форми їх здійснення, значно знизить дієвість розслідування та якість підготовки обвинувачення до судового розгляду. Ми сумніваємося, що свобода від самовикриття, право на мовчання, право не свідчити проти себе та рідних може усіх випадках переважити публічні інтереси органів розслідування щодо проведення примусового освідування та примусового відібрання біологічних зразків.

Вивчення рішення ЄСПЛ «Саундерс проти Сполученого Королівства» свідчить, що Суд не завжди визнає порушення права не свідчити проти себе та права на мовчання у результаті застосування засобів отримання відомостей від особи у кримінальному провадженні. Зокрема, у цьому рішенні ЄСПЛ відзначив, що право не свідчити проти самого себе – це насамперед право обвинуваченого зберігати мовчання. Як прийнято вважати у правових системах держав – учасниць Конвенції – і в інших країнах, це право не поширюється на використання у кримінальному процесі матеріалів, котрі можуть бути отримані від обвинуваченого незалежно від його волі примусовим, як-то *inter alia*, вилученням за приписами документів, отриманням крові, сечі і шкірного покриву для проведення аналізу ДНК [6].

Порівнюючи між собою рішення «Яллох проти Німеччини» та рішення «Саундерс проти Сполученого Королівства» бачимо, що ЄСПЛ в одному випадку широко розтлумачив право не свідчити проти себе, право на мовчання, в іншому – більш звужено. Причому у справі «Саундерс» ЄСПЛ підкреслив, що біологічні зразки можуть бути отримані примусово незалежно від волі обвинуваченого. За таких обставин визначення питання стосовно якості правової регламентації вищезазначених засобів отримання інформації від особи – примусового освідування та примусового відібрання біологічних зразків – ускладнюється, оскільки не можливо чітко

встановити критерію, за яким можна визначити випадки, коли реалізація засобів примусового отримання відомостей від особи буде становити порушення права не свідчити проти себе, включаючи право на мовчання, та випадки, у яких здійснення таких засобів не буде наслідком порушення прав особи.

У рішенні «О'Галоран та Френсіс проти Сполученого Королівства», наводячи свою практику щодо рішення «Яллоха» та інших схожих справ, ЄСПЛ зауважив, що докази, про які йдеться у цій справі, а саме наркотики, сховані в тілі заявника, які було отримано примусовим введенням блювотних засобів, можна розглядати як такі, що належать до категорії матеріалів, які існують незалежно від волі підозрюваного, використання яких за загальною практикою дозволяється у кримінальному провадженні. Проте існують кілька моментів, які відрізняють цю справу від прикладів, наведених у рішенні у справі «Саундерс». По-перше, як і у випадку оскаржуваних заходів у справах «Функе» та «Дж. Б. проти Швейцарії», введення блювотних засобів було застосовано для отримання справжніх доказів усупереч волі заявника. Натомість продукти тіла, які перераховані в рішенні у справі «Саундерс», стосувалися матеріалу, отриманого примусом для криміналістичної експертизи з метою виявлення, наприклад, наявності алкоголю чи наркотиків [7]. У цій же справі «О'Галоран та Френсіс проти Сполученого Королівства» заявники спробували обґрунтувати свою позицію щодо порушення права зберігати мовчання та права не свідчити проти себе через розділення доказів на інкримінуючі докази (пояснення, показання) та «реальні» докази (зразки дихання, крові та сечі), котрі отримуються у примусовій формі. Позиція заявників у вказаній справі полягала у тому, що «реальні» докази примусово вилучаються в особи, насамперед, незалежно від волі підозрюваної особи, а рішення у справі «Яллоха» є винятком із загального правила [7].

За критерієм диференціації відомостей на «ідеальні» (пояснення, показання) та «реальні» (зразки крові, сечі, дихання, ДНК, інші матеріальні об'єкти) можна було б визначити правило, відповідно до якого право на мовчання та право не свідчити проти рідних та близьких може порушуватися лише щодо «ідеальних» доказів, та не порушується стосовно «реальних» доказів. Разом із тим це не буде беззаперечним, бо у справі «Яллоха» ЄСПЛ визнав порушення цих прав щодо «реальних» доказів, розтлумачивши право не свідчити проти себе, як ми зазначали вище, досить широко. Важко визнати окремі закономірності, що уможливають проти-

лежні висновки щодо схожих кримінальних процесуальних питань, правилом.

На наш погляд, чинником, за яким необхідно визначати порушення свободи від самовикриття (права на мовчання) та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї під час здійснення примусових засобів отримання відомостей від особи, є особливість реалізації вольового елементу. Якщо органи обвинувачення застосовують примус до особи під час освідування та (або) відібрання біологічних зразків для експертизи, але не змушують особу робити активні дії, тобто дієво викривати саму себе, рідних та близьких, то тут не може бути порушення зазначених прав. Але у разі, коли застосовний примус під час застосування вказаних засобів отримання процесуальної інформації спонукає особу себе, родичів та членів сім'ї активно викривати шляхом виконання конкретних дій проти своєї волі, треба визнавати порушення права особи не свідчити проти себе, проти близьких родичів та членів сім'ї.

У практичному вимірі цей підсумок полягає у такому. Примусово освідуючи особу шляхом застосування фізичної сили для оголення та огляду особи або примусово відбираючи біологічні зразки в особи, органи розслідування не порушують свободу від самовикриття, право не свідчити проти рідних та близьких, якщо вони всі примусові дії здійснюють самостійно, не змушуючи особу проявляти будь-яку активність. Водночас примушування особи до виконання активних дій – оголення, показування певних слідів, надання пояснень або показань, а також примусове штучне (неприродне) викликання блювотного рефлексу – свідчить про порушення свободи особи від самовикриття та права не свідчити проти себе, проти близьких родичів та членів сім'ї.

Таким чином, питання щодо порушення свободи від самовикриття та права особи не свідчити проти рідних та близьких під час реалізації засобів отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні слід вирішувати через те, що є результатом застосування примусу – активні дії особи із самовикриття чи викриття рідних та близьких або бездіяльність особи щодо самостійного надання будь-якої процесуально значимої інформації. У першому варіанті примус не лише здійснюється проти волі особи, а й схиляє особу викривати себе або родичів та членів сім'ї у вчиненні кримінального правопорушення. Тоді як другий варіант застосування примусу не є наслідком такого викриття, проте здійснюється також проти волі особи.

Отже, примус, що використовується у ході реалізації засобів отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому

провадженні, є правомірним за умови, що результатом такого примусу не є активні дії особи із самовикриття або свідчення проти близьких родичів та членів сім'ї.

Висновки.

До засобів отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні, окрім пояснення, допиту, одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, слідчого експерименту, необхідно також віднести примусове освідчування та примусове відібрання зразків для експертизи. Особливістю останніх засобів одержання інформації від особи є те, що вони можуть бути спрямовані на викриття такої особи, її рідних і близьких та здійснюватися у примусовій формі.

Критерієм, за яким необхідно визначити порушення свободи від самовикриття (права на мовчання) та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї під час здійснення примусових засобів отримання відомостей від особи, є особливість реалізації вольового елемента щодо активних дій. Примус, що застосовується під час здійснення освідчування та відібрання зразків для експертизи, є правомірним за умови, що результатом такого примусу є бездіяльність особи стосовно самовикриття або свідчень проти близьких родичів та членів сім'ї. Якщо примусове здійснення освідчування та відібрання зразків спонукає особу робити проти своєї волі активні дії з викриття себе, рідних та близьких, це є порушенням свободи від самовикриття та права особи не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї.

Перспективи подальших розвідок у даному науковому напрямі можуть бути такими: 1) дослідження інших засобів отримання відомостей від особи у кримінальному досудовому провадженні у контексті свободи

від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; 2) дослідження засобів отримання відомостей від особи під час досудового розслідування з урахуванням забезпечення права на захист.

Список використаних джерел:

1. Хижна О.Р. Суб'єкти свободи від самовикриття й права не свідчити проти близьких родичів і членів сім'ї. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. Вип. 2. С. 162-166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvc_2016_2_42.
2. Бараннік Р.В. Право особи на свободу від самовикриття, викриття членів її сім'ї чи близьких родичів у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2003. 20 с.
3. Рішення ЄСПЛ у справі «Яллох проти Німеччини» від 11 липня 2006 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119759>.
4. Юдківська А.Ю. Привілей проти самообвинувачення – в пошуках принципу. Вісник Академії адвокатури України. 2007. № 2. С. 138-145.
5. Дячок О.М. Окремі проблеми правової регламентації проведення експертизи під час кримінального провадження. Актуальні питання кримінального права та процесу: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 16 червня 2017 року). Кривий Ріг: Поліграфічна компанія «Геліос-Принт», 2017. С. 279-280.
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Саундерс проти Сполученого Королівства» від 17 грудня 1996 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-104115&filename=CASE%20OF%20SAUNDERS%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20\[Russian%20Translation\].pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-104115&filename=CASE%20OF%20SAUNDERS%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20[Russian%20Translation].pdf).
7. Рішення ЄСПЛ у справі «О'Галоран та Френсіс проти Сполученого Королівства» від 29 червня 2007 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-117697>.

В статье рассматриваются отдельные принудительные средства получения сведений от лица в уголовном досудебном производстве. В контексте свободы от самоинкриминации и права не свидетельствовать против близких родственников и членов семьи исследуются принудительное освидетельствование и принудительное отобрание образцов для экспертизы. Определены критерии, по которым необходимо определять нарушение прав и свобод во время применения принудительных средств получения сведений от лица.

Ключевые слова: средства получения сведений, принудительное освидетельствование, принудительное отобрание образцов, уголовное досудебное производство, свобода от самоинкриминации, право на молчание, право не свидетельствовать против близких родственников и членов семьи.

The article deals with individual compulsory means of obtaining information from a person in criminal pre-trial proceedings. In the context of freedom from self-incrimination and the right not to testify against close relatives and family members, compulsory examination and compulsory collection of samples for examination are being investigated. The criterion by which it is necessary to determine the violation of rights and freedoms during the implementation of compulsory means of obtaining information from a person is determined.

Key words: means of obtaining information, compulsory examination, forced sampling, criminal pre-trial proceedings, freedom from self-incrimination, right to silence, the right not to testify against close relatives and family members.